

ANAITASUNA

307. zenb.

1975.eko hazilaren 30ekoa

Pelota, 4 - 1.º - Apart. 495
Tel. 423 74 49 - Bilbao-5

**EZ DAGO
EVSKARA
IKASI
BEHARRIK!**

Hazilaren* 15ean argitaratu zen Boletín Oficial del Estado delakoan Dekretu bat, «Espainiako eskualdeetako hizkuntzen erabilbidea* arautzen* duena. Horien artean dago euskara ere, uste dugunez, galego eta katalanarekin batera. Hemen euskarari dagokionez bakarrik ukituko dut legea.

Ni ez naiz legegizona, eta nekez harro* nitzake Dekretu horrek ere izan ditzakeen katramilak* eta ondorioak. Baina berehalakoan eta edozeini burura dator-kiona zera da: Dekretu hori ez dagoela irakurtzerik eta ez betetzerik, oraintsu hitxi* den berrogei urtetako epe luze honek Euskal Herrian sortu duen ingurua eta utzi duen ondorioa gogotan eduki gabe.

Eskualdeetako* hizkuntzen irakaskuntzari buruz aurtengo maiatzean eman zen Dekretuarekin batera, beste honek ere euskaldunontzat eta gu bezalatsu dauden bestecentzat leihatilaren* bat irekitzen eta argi izpiren bat ematen duela dirudi itxuraz. Baina hori datorren inguruari begiratzan badiogu, Dekretuak ilunguneak handiagoak dituela ikusten dugu, euskarari dagokionez behintzat.

Ezer berririk baldin badu Dekretu honek, bi puntu hauek iruditzen zaizkit benetan nabarmenak:

- Euskara hizkuntza nazionala da, baina ez ofiziala.
- Inor ez da bereiziko edo diskriminatuko, euskara jakin ez arren.

Euskara «dialektu» bat besterik ez zenean

Orain dela hogeitau hamazazpi, hogeitau hamar, hogeitau bost urte, beldurrez izututa omen zegoen euskara, eta euskarekin batera euskaldunak. Ni ez nintzen hortaz jabetzen, txikiegi bainintzen; eta nik neuk ez dut gogoan, Araozko* elizan inoiz erdarazko sermoirik garai hartan entzuna dudarik. Baina 1947.ean, bost urte nituela, Araozko eskolan dena erdaraz egin behar izaten nuen, eta nik ez nekien tutik ere erdaraz; gure maisuak, berriz, ez zekien euskaraz.

Garai hartan gudu garaileen legea zen lege. Eta horrek erabakia zuen nonbait, euskara subertsiboa zela, eta debekatu ere

egin zuen. Giro hortan, baserriarren edo zenbait buruberoren* «patois» bat, erdi-hizkera bat bihurtu zen euskara. Izan ere, propaganda garaile batek zabaltzen zuen, euskara ez zela dialektu itxusi bat besterik*; eta espainiarren buruetan eta euskaldunenetan ere sartua zuen, euskaraz egitea lotsagarria zela. Horregatik, nik neuk, euskaraz besterik ez zekiten baserri-baserrietako neskatoei erdaraz parra-parra (!) egiten entzuten nien bazterretan.

Garai hartan, garaileen «kristau» hizkuntza erdara zen. Eta kristaua izan beharrik ez zeukan euskara maitatu, bizi eta landu nahi zutenek, alde egin behar izan zuten, edo ezkutatu, edo beldurrez nolabait eutsi* beren hizkuntzari. Euskara maitatzen eta erabiltzen zutenentzat, diskriminazioa edo bereizkeria zen lege gizar-tean.

Euskara ameslarien hizkuntza zenean

Garai hartan euskarari nolabait eutsi izan ziotenek, ohorea merezi dute; eta

ondoren amets egiten hasi zirenek, berriz, oroigarri* handi bat.

Nik ez dakit zenbat urte diren. Beharbada orain dela hogeitaz, edo hogeitaz bost urte edo lehentxeago, euskaldun ausarten* arraza berri bat sortzen hasi zen. Eta... egutegiak, liburuak, aldizkariak idazten eta zabaltzen hasi ziren; eta... ikastolak, alfabetatze saioak, euskara ikastaroak, eskoletako euskara ikastorduek hedatzen* eta indartzen hasi ziren.

Bitartean, erdararen legea izan da lege. Eta Estatuak ez du onartu ez babestu ez indartu euskara ausart hori. Beharbada galduta ibili dira gobernariak eta agintariak, zer egin ez zekitela, herrian indar hain handia hartuz baitzihuan euskara ausarta. Eta legea ez da ausartu horren kontra ez horren alde aurrez aurre egiten; baina bai behin eta berriro trabak jartzen, eragozpenak ezartzen, oztupoak ipintzen. Arriskutsua ikusten zuen nonbait euskararen ausartzia.*

Dialektu eta «patois» hutsa zèn hura,* ameslari eta burrukulari batzuren* benetako hizkuntza bihurtua zen: hori ez zeukan inork ukatzerik. Eta legeak eta agintariak ere azkenik nolabait etsitu* egin behar izan dute euskara ausartaren aurrean, besterik ezean.

Euskaraz dakien euskaldun asko harrotu egiten da orain, jakiteagatik; eta ez dakien asko, berriz, lotsatu, ez jakiteagatik. Hala ere, orain arte Estatuaren bazter batetako jende batzuren bazterreko hizkuntza pobretzat eta arriskuzkotzat hartu izan da, ez besterik. Horregatik baztertua egon da euskara, eta, beraz, euskaldunok. Diskriminazioak oso-osorik irautu du, euskarak Euskal Herriaren hizkuntza izateko bideak urratzen eta eskubidea eskatzen zuen bitartean.

Urte luzeotako diskriminazio legeak, diskriminazio egoera sortu, indartu eta finkatu du Euskal Herrian, euskara Herriarena ez, baina ameslarien hizkuntzat jotz, eta haintzakotzat* ez hartuz.

Euskara eskualde batetako hizkuntza denean

Azkenean, euskara ausartaren indarrak eskutatik ihes egin ez diezaion, legeak bere eskua sartu nahi izan du, euskararen erabilbidea arautzeko. Eta «dialektu» hura, «bazterreko hizkuntza» hori, Espainiako eskualde batetako hizkuntza dela deklaratu du.

Hemendik aurrera hizkuntza nazionala da euskara, baina ez ofiziala. Espainiako kulturazko altxortzat* hartzen da euskara; eta horregatik Estatuaren estalpea eta babesa ukango du euskara ikasteak eta erabiltzeak (1. art.). Oso gaizki ulertzen ez

baldin badut, ez artikulua honek eta ez bestek ez du «laguntzaz» hitzerdirik esaten. Eta, gaizki ez banabil, euskara ikasi eta erabili gura dutenek eragozpenik ez dutela ukango, besterik ez du esan nahi artikulua horrek. Alde hortatik, mendeetan zehar eta batez ere azken berrogei urteotan sortu eta ezarri den egoera bat finkatu besterik ez du egiten Dekretu horrek. Eta, euskaldunok ondo dakigunez, bide hori, erdarak euskara itozteko besterik ez da.

Dekretuak kultur tresnatzat hartzen du euskara, eta ez folklorezkotzat bakarrik. Gizarte komunikabideetarako erabil daiteke euskara (2. art.). (Maiatzeko irakas-kuntzari buruzko Dekretuak eskolan ere irakats daitekeela esaten zuen.) Berriz ere «daiteke» hortan gelditzen gara, berrogei urteotan ezarritako dinamikaren kontrako beste dinamikarik sortzeko asmorik gabe. Alde hortatik, jakingarria da, Escudero Rueda jaun Prokuradoreak egindako deklarazio batetan esana: «En este tema no soy partidario de la voluntariedad, sino del carácter obligatorio» (irakasuntzaz ari zen Escudero jauna).

Baina, hortaz gainera, kultur alorrean hesitu nahi da euskara. Izan ere, kultur tresna hutsa bezala hartuz, euskarak hartu duen eta ukan dezakeen bestelako indar guztia kendu nahi zaio. Hau da, gizarte komunikabide bezala hartu nahi da, eta ez herribide, Herri baten nortasun bide bezala.

Euskara ez da, legearen arabera,* Euskal Herrian ere hizkuntza ofiziala. Hemendik aurrera ere, erdara bakarrik izango dugu geure hizkuntza ofiziala. Baten batek pentsa lezake, euskara hizkuntza nazionaltzat hartzen delako, eta eskolan irakasteko bidea ematen delako, nahiz herrietako kontseilarien arteko elkarrizketetan erabiltzeko bidea ematen delako edo, hizkuntzabitasun batetik abiatuak garena. Dekretuak ez du hortarako inolaz ere biderik ematen. Izan ere, erdaldunak euskara ikastera behartuak ez dauden bitartean, euskaldunak erdara ikastera behartuak dauden bezala, ez dugu benetako edo inolako hizkuntzabitasunik ezagutuko.

Baina lege honek ilungune handienak eta kezka eta galdera gehienak, «diskriminazioaz» mintzatzen denean sortzen ditu. Honela dio laugarren artikulua: «Ningún español podrá ser objeto de discriminación por no conocer o no utilizar una lengua regional». Iruditzen zaidanez, orain arteko diskriminazioa (euskaldunen kontrako, halegia*) irautu eratzeko, eta berriak sortzeko eta legeztatzeko egokia da artikulua hau. Izan ere, ezarri zaigun egoera hontan, euskaraz ez dakitenak ez direla diskriminatuak izango esatea, euskaldunak diskriminatzea besterik ez da.

Batak* erdara jakitera behartuak daudelarik eta besteak euskara jakitera ez, ez ahal da berehalakoan diskriminaziorik

sortuko euskara dakitenen kontra, kalean nahiz bileretan naiz Udaletxeetan* etab, erdaraz egitera behartuak egongo baitira, elkar ulertuko badute? Zer esan nahi du, euskara ez jakitea ez dela inola ere diskriminazio arrazoia izango? Berez euskara beharko litzatekeenean ere, ez ote da bereizkeriarik egongo, euskara dakitenen eta ez dakitenen artean?

Dekretu honek areagotu* egiten du lehengo egoera okerra. Ikastetxe batek edo denda batek ba zeukan lehen, euskaraz zekiten irakasle eta langileei puntu berezi bat ematea, lehiaketaren bat antolatzean. Hemendik aurrera, eta 5. artikulua arabera, ez ote du horrelakorik egiterik izango? Euskara ez dakitenen kontrako diskriminazioa ote da hori ere? Oraindik entzun behar genukeena hauxe litzateke: ikastoletako irakasle izateko ere, euskara ez jakitea ezin daitekeela diskriminazio bide izan!

Itxuraz bide irekiago batetik abiatuz goazela ematen* du Dekretu honek. Eta, beharbada, nolabait legegileen asmatan irekitasun muturtxo bat adierazi nahia ere ba dago. Baina, benetan, guretzat hitzetan bakarrik gelditzen ote den nago. Hizkuntza nazionala, kulturazko hizkuntza etab izango omen da euskara. Baina hitz hutsak dira horik* berez.

Euskara Euskal Herriaren hizkuntza izango denean

Dekretuak euskara hizkuntza nazional deklaratu duenean, espainiar batzuren hizkuntza deklaratu du nonbait, ez Herrialde baten hizkuntza, ez eta Herri baten hizkuntza. Horregatik ez du inolako neurririk ematen, euskara Euskal Herriaren hizkuntza bihurtu dadin; erdararekin batera bada ere. Ez du kontutan hartu, hizkuntza Herri baten adierazlea, egilea eta eragilea dela. Horrexegatik ere, ez du kontutan hartu, Euskal Iparraldea ere ba dela Euskal Herriaren zati bat, eta hangoak ba direla euskaldunak.

Euskararen arazoa ez da konpontzen, hizkuntzarekiko aparteko Dekretu modu batzuek emanek. Herri baten arazoa da, eta Herriari dagokion politikazko arazo osoaren muinean dago bizi-bizi hizkuntzarena. Hizkuntzaren arazoa politikazkoa da, eta ez administrazio hutsarena, ez eta gizarte komunikabideena bakarrik edo eta irakas-kuntzarena bakarrik ere.

Horregatik, Euskal Herriaren etorkizuna aztertzen, antolatzen eta bideratzen denean, Herri mailan azertu, antolatu eta bideratu beharko da euskararen eta beste hizkuntzen arazoa, euskal gizarte bateratu eta integratu bat lortuko baldin bada.

Paulo AGIRREBALTZATEGI